

menterede for Hamborgs nedlæggelse og Bremens tilbagevenden til Köln, netop fordi ærkesædet i Hamborg aldrig havde etableret sig med suffraganstifter i Danmark eller det øvrige Skandinavien.

Vikingekongernes monumenter i Jelling er planlagt som et firebindsværk, og da første bind udkom, var forventningen, at det næste ville følge snart. Anmelderen besluttede derfor at anmelde de to første bind under et, men kom altså til at vente fjorten år på andet bind. I denne lange periode er Poul Kristensens forlag udtrådt af projektet, så hvor første bind blev trykt i Poul Kristensens trykkeri, der regnes for et af Danmarks fineste, er andet bind trykt hos Ikast Bogtrykkeri, tilmed med en anden skrift. Første bind er sat med den noble, men lidt tunge og sorte *Venetian*, en moderne version af den antikva, som tyske bogtrykkere i Venezia udviklede i anden halvdel af 1400-tallet, medens andet bind er sat med en moderne italiensk antikva inspireret af Aldus Manutius' typografi, *Aldus*, bogtrykversionen af den populære *Palatino* fra 1950, der, selv om den i forskellige versioner er blevet meget brugt til bogtryk, egentlig skabtes som accidensskrift. Det har givet den forskel, at man i første bind finder gammel-antikva tal, i andet ny-antikva tal. Begge trykkerier har imidlertid skilt sig særdeles kvalificeret fra den krævende opgave. Der gives ingen prognose for følgende bind. Man må meget håbe, at de to planlagte bind med blandt andet redegørelsen for Kroghs gravninger i kirken og de der fundne oldsager også fremkommer, og, da Kroghs dåbsattest siger 1932, at vi ikke skal vente i fjorten år på dem.

Niels Lund

ARNE JÖNSSON (red.): Letters from Sir James Spens and Jan Rutgers. The Works and Correspondence of Axel Oxenstierna II:13. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Riksarkivet. Stockholm 2007. 643 sider. SEK 455.

Den svenske rikskansler Axel Oxenstierna, der spillede en helt dominerende rolle i nordeuropæisk politik i første halvdel af 1600-tallet, har efterladt sig et meget stort arkiv.

Allerede i 1888 begyndte Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien at udgive Oxenstiernas egne breve, og man er i 2007 nået til 1636. I seriens anden del udgiver man breve til Oxenstierna, og her er hidtil udgivet 12 bind omfattende en række vigtige svenske og nogle få udenlandske brevskrivere.

Seriens 13. bind er udgivet af professor i latin i Lund, Arne Jönsson,

der har en fortid i Riksarkivet, og størstedelen af bindets breve er da også skrevet på latin. James (Jacob) Spens of Wormiston (d. 1632) var en skotsk adelsmand, hvis far havde været et ledende medlem af Maria Stuarts parti, og det varede mange år, før familien gradvist blev taget til nåde af kongehuset og generhvervede de fleste af godserne.

Uvist hvordan blev James Spens i 1605 kontaktet af Karl 9. af Sverige med henblik på at hverve skotske lejetropper til den svenske hær, som var i en vanskelig situation efter nederlaget til polakkerne i slaget ved Kirchholm i Livland det samme år. Hans svenske forbindelser gjorde, at han i 1609 blev udnævnt til engelsk ambassadør i Sverige, og i den forbindelse virkede han som mægler ved fredsforhandlingerne i Knærød i 1613 efter Kalmarkrigen, mens hans slægtning Robert Anstruther havde den samme funktion på dansk side. De to skotske fætre påstod siden hen i et brev til James 1., at det var dem, der i fællesskab havde arrangeret freden.

Efterfølgende var Spens i en årrække svensk ambassadør i London, henholdsvis engelsk ambassadør i Stockholm. I 1624 deltog Spens aktivt i forsøgene på at skabe en stor protestantisk alliance mod kejseren under svensk ledelse. Han blev imidlertid udmanøvreret af Anstruther, der sikrede engelsk og hollandsk støtte til den dansk ledede aktion, der skulle blive så skæbnesvanger for Christian 4. og Danmark.

I hele perioden frem til sin død i 1632 var James Spens en flittig forfatter af breve til Axel Oxenstierna, men for læsere med særlig interesse for Christian 4.s felttog i Tyskland giver udgaven dog ikke så meget, idet Spens var i England indtil begyndelsen af 1627, da han rejste til Preussen.

Udgavens anden del omfatter breve til Axel Oxenstierna forfattet af Jan Rutgers. Han var en hollandsk jurist, der vist lidt tilfældigt blev hyret til svensk diplomatisk tjeneste i 1614, hovedsagelig med det formål at forhandle favorable hollandske lån til den slunkne svenske statskasse. Han gjorde det åbenbart godt, for han blev i 1619 optaget i den svenske adelsstand.

Som svensk gesandt blev han i 1620 sendt til Prag, og han var lige i centrum af begivenhederne indtil slaget ved Det hvide Bjerg i november samme år. Derefter blev han svensk ambassadør i Nederlandene, hvor hans hovedopgave var at modarbejde Danmark. Han døde i oktober 1625 i Haag af sygdom.

De to forfatteres breve til Oxenstierna, udgør sammen med dennes breve til Spens og Rutgers, der tidligere er blevet udgivet, et meget værdifuldt kildemateriale, især til forståelsen af tilblivelsen af de nordiske landes udenrigspolitik og den europæiske kontekst, og især i de kritiske

år mellem 1620 og 1625. Hvis man vil rekonstruere rikskanslerens informationsniveau om nordiske spørgsmål på forskellige tider, er det dog også nødvendigt at konsultere Leo Tandrup's store udgave af toldkommissær og svensk agent Anders Svenssons breve fra Helsingør 1621-1626 (*Svensk agent ved Sundet*, Århus 1971).

Det fremgår talrige steder i udgaven, at Anders Svensson leverede informationer til de to brevskrivere. Lige så interessant er det, at den berømte hollandske maler Pieter Isaacsz viser sig at have været en vigtig og betydningsfuld informant, netop fordi han som kongelig portrætmaler kom ganske tæt på kongen og kongefamilien. Der er bevaret hele 57 breve fra Isaacsz til Oxenstierna fra perioden 1620-1625. Den 20. januar 1620 klagede Jan Rutgers fra København over, at han ikke kunne skaffe oplysninger, fordi Pieter Isaacsz var syg, og mange andre havde forladt byen på grund af pesten. Endnu samme dag kunne han dog i et nyt brev berette, at han nu havde hyret Pieter Isaacsz til svensk tjeneste. Maleren skulle dog udføre sin spionage således, at han skulle fungere som postmester for den officielle svenske post fra Hamborg, hvorved han uden at vække mistanke kunne korrespondere med Sverige.

Arne Jönsson har udgivet brevene in extenso på originalsproget (latin) med realkommentarer i noteform og med et fyldigt resumé på engelsk, som mange vil værdsætte. Han har med udgaven føjet en værdifuld brik til den store mosaik af informationer om disse dramatiske år i Nordens og Europas historie.

Bogen er forsynet med et særdeles nyttigt lille biografisk leksikon over de vigtigste personer nævnt i udgaven samt et person- og stednavneregister. Mange vil nok som anmelderen savne et egentligt sagregister.

Karl-Erik Frandsen

STEVEN MINTZ: *Huck's Raft. A History of American Childhood*. Cambridge, MA 2004, Harvard University Press. 464 sider. USD 29,95/18,95 (HC/PB).

I 1884 placerede forfatteren Mark Twain drengen Huckleberry Finn på en tømmerflåde, gav ham en tidligere slave Jim som rejsekammerat og sendte dem ned af Mississippifloden. Siden har fortællingen om Huck Finn ifølge historikeren Steven Mintz været et med den moderne forståelse af barndommen som en eventyrlig tid, en rejse mod personlig modning og selvindsigt, og en verden med egne værdier, kultur og psykologiske forståelser. Men, som Mintz også bemærker i forordet til sin stort anlagte amerikanske barndomshistorie, der netop låner sin titel